

3667

Bulletin of the Lithuanian
Community in AustriaInformationen der litauischen
Gemeinde in Österreich.

Austrijos lietuviu Tarybos

INFORMACIJOS

1948 m. liepos mėn. 18 d.

Nr. 14.

Kanauninkas Pranas Penkauskas
svenčia
35 metų gyvenimo darbo jubiliejų.

Sia vasara mūsų Kanauninkas svenčia 35 metų savo gyvenimo veiklos sukaktį. Neuzilgo Gerb. Kanauninkas sves savo 60 metų amžiaus sukaktį. Laugelis mūsų tautiečių pažįsta Gerb. Kanauninką iš ankčiau. Jis yra žinomas kaip patyręs sukletojas, geras pamokslininkas, mokslininkas-istorikas. Kanauninkas Penkauskas yra betgi ir didelis gantos draugas ir sportininkas.

Ypač ji yra pmilusios Aukštutinės Austrijos lietuvių kolonijos. Filmas gyvybiskumo ir vilties jis yra ištvermės pavyzdžiui.

Jubilijata sveikina visa Austrijos lietuvių bendruomenė linkedama jam sveikatos, kad jis dar ilgus metus dirbtų mūsų tautos gyvenimo ugdymo dirvoje.

Gerb. Kanauninkas sutiko šite progą atskirti i eile Jūsų korpondento patiekto kluksiu. Sie atsikymai leidzio trumpai izvelgti i jo nepaprastos apiaties veikla mūsų tautos gerovei.-

Is kurios vietoves (krašto) esate?

Aho giatine - Taurijociu kaimas, Gruzdziu valsco. Siauliu apskr., isititieses is ebieju pasiu vieskelio Siauliai - Zegere. Kaimas didelis, senas - jo sodybose buvo daug sirtomociu vinkenu, azuolu ir nosiu. Beveik is visu puciu ji supo miskai, kurie man augant buvo smarkiai kertami; juose augo daug grybu, uogu, buvo daug pauksciu ir zvereliu.

Tokia dalis buvo skirta Tautos teveliams Rusijos priespaudos laikotarpyje?

Taujociu dar mano atmintyje buvo beveik pilnazemiu ukaininku kaimas. Mano senelis, Domininkas Penkauskas, (mire sulaukes 99 metu) buvo baudziauninkas. Baudziaivos darbas turedavo vykti net uz 17-18 kilometru nuo Taujociu i Miasiciu dvara, sekynos parapijoje. Buvo nepaprasto kantrumo vyras. Jis dar pasilodavo apie baudziaivos laikus, sunkius darbus, zemoniu vergus, barmecius, miskus ir zveris. Mano tevelis, Franciskus Penkauskas, gine dar baudziaivos laikais, trociu jam besaugant baudziaivos panciai jau nutruko. Tevelis buvo darbus, sumanus, nagingas, iastute naujai visus trobesius; patis ismoko lietuviskai skaityti ir raityti, mego ir labai brangino lietuvisko spausdinto zodi, kuriuo ji sprupindavo knygesiai, o po 1905 m. patis nesigileidamas pinigų uzsiskajo leikrasciu ir knygeliau. Amyte taip pat buvo sramokele, grazi ir skaite lietuviskai, o sinta kiti sventu giesmiu bei dainu pakejo atmintina.

Toks skatinas jaunatvoje paskatino Tautos atstaisakyti pasaulinio gyvenimo ir pasisvesti tautos gyvenimo tarnybai?

Esu beveik tikras, kad mano pasaukimas i dvasini luoma bus pas Viespati ismeldusi mano geroji Mamyte (mire tik 1943m.), nes jau nuo mažens tas luomas mane dorino.

Turejau pilną laisvę pasaukime pasirinkti; nei is tevelio nei is mokytes salies te kryptimi nei vieno zodelio nebuvo man pasky-
ta ar kas patarta. Atvirksciai, dažnai es is ju esu girdejes: "Vai-
ke, cis tavo dalykas. Visi pramušiovi pasaukimai bei luomai geri;
rinkis, ziurek. Taciau, saugok Dieva, nesirink sau kunigybes,
jei nejauti savyje tam luomui Dievo saukimo". Teigi vien tas
vidinis jausmas bei traukimas ir mintis, kad budetas kuniga ga-
lesiu draugiau pasitarnauti tautai ir kraitui ir mulere, kad sto-
jau Zemeiciau Kunigu Seminarijon Kaune. Ir neapsirinkau. Cis ma-
dru savo dvasiai pritriskinta mokykla, : aukatai pastatyta mokykla,
pavyzdzingai auklyba, prityrusius ir sumanius pedagogus, skaitlin-
gus ir nuosirdzius draugus (ju tada cia vis buvavo tarp 180-200).
Mano sakytoje Seminarijoje buvimo metu jos Rektoriais buvo - Kan.
Antanas Karosas, voliau tapas Seimu ir pagaliau Vilkevskio vys-
kupu; Zemeiciau Vyskupas pagalbininkas Gasparas Girtautas ir Kan.
Jonas Maironis-mecijalis; vice-rektoriais buvo Kan. Jonas Kriski-
jonas ir Kan. Pranciskus Pacevicius, o profesoriais: kun. Juozas-
pas Skvirackas (dabartinis J.E. Kauno Arkivyskupas), kun. Kazimie-
ras Saulys, kun. Povilas Janusevicius, kun. Bronislavas Zongala-
vicius, kun. Bronislavas Lisius, kun. V. Laumianskis (Lauzikas)
ir muzikas Juozas naujalis. Zemeiciau Kunigu Seminarijoje jau vies-
petavo jauki li tuviska dvasia, kuri ypac isigalejo ir suklesteto
su Maironio rektoriatavimo pradzia. Mes klierikai skaityme lietuvis-
kus laikrascius, raseme i juos straipsniu ir zinutes, rengdavome
lietuvisku dainu vakarus ir kitokius subuvirus, lietuviska dvasia
tada cie reiskosi laisvai ir jbulatvisti.

Tensta baigete Petrapilio Dvasine Akademijs. Kokiu budu pateko-
te i ja?

Kaip zinome, Vilniaus Universitetas ir Vyriausioji Kunigu Se-
minarija po pirmojo lenkmečio buvo uždaryta. Sios pastarosios
vieton oaristine Rusijos vyriausybe 1842m. ikure Petrapilyje auk-
ta ja kate iku teologijos mokykla lyg koki atakira teologijos fa-
kultete, skiriant visas Rusijos kataliku dvasininkams cia teologi-
jos mokslus titi ir mokslo laipsnius isigyti. Caro Nikolajaus I ir
Ev. Sosto 1847. sudarytes konkordates sakytos mokyklos ikurina ka-
noniskai sutverke ir ja legalizavo. Mokykla buvo pekrikytyta - Impe-
ratoriskoji Rorus Kataliku Dvasine Akademijs, vardu.. Akademijs is-
leika caro valdzia, zinora is tu turtu, kurmuos ji buvo atemasi
is Kataliku Baznyeios. Profesorais buvo renkami ir skiriami is visu
katalikisku Lietuvos, Lenkijos ir pacios Rusijos vyskupiuj (o ju bu-
vo keliolika). Studentai teologai teip pat buvo is visu vyskupiuj.
Kiekviens vyskupijs, ziurint jos dydzio, turejo jei skirtu Akademi-
joje stipendiju skaiciu, kuri ji uzpildydavo savo kandidatais. Kan-
didatus rinkdavo seminarija vadovybes is seminarija beigusiu ga-
biuju savo eukletiniu tarpo, o Petrapilin juos siusdavo statinkari
vyskupiai. Tokiu kandidatu eilen patekau ir es. vyskupu siunciaris
kandidatas viso 4 metu laikotarpyje pilnas islaikymas, drabuzis,
keliones, mokslo priemones ir pats mokslas buvo nemokamas. Vykldavo

Akademijon ir savanorici, taciau, jie uz visko patys turedavo uzsirokėti.

Kokios nuotraikos vyravo toje Akademijoje lietuvių atžvilgiu? Beveik puse Akademijos profesoriu su Vice-ректорu prof. Bučiu priešaky buvo lietuviai. Lietuvių studentų Akademijai vadovavo Zersiciu (visi), Vilnias, Seinu ir Petrapilio vyskupijos. Mano laikais (1910-1914) lietuvių studentų buvo visos trečdalis o du trečdaliu sudarė lenkai, ukrainiečiai, latviai ir vokiečiai (is Saratovo ir Tiraspolio vyskupijų). Kaip lietuviai jautes laisvai, lietuviškos dvasios niekas neverže, atvirkščiai lietuvius visi gerbo; turėjome savo organizaciją, įvairias kuopėles, rinkėvorus, skaitydavome referatus, svarstydavome Lietuvos ir lietuvių dvasinius bei kultūrinius klausimus, beveik visi dalyvavome lietuvių spaudoje. Visu kitu tautybių studentai draugai tai ret ir ne tik nedarė jaus kliuciu, bet oirgi pritarė. Darydavome bendrus susirinkimus, parengimus, rinkimus, rengdavome bendras iskilmes ir mokslo metų baigimo šventes. Bendras choras dainuodavo lietuviškas dainas itarptis bendrom iskilmų programon ir tai jau buvo tradicija.

Ar Petrapilyje tuo metu reiskasi tautinis lietuvių judėjimas ir kokios kryptys bei idėjos formavosi?

Taip, aiškiai reiskasi! Juk iliustruotas laikraštis "Lietuvių laikraštis" A. Švilgos leidžiamas buvo berods antras is dielis, pasirodęs po senosios gražinimo, ir ejo Petrapilyje. Petrapilyje gyveno ne taip skaitlinga bet uz tai rinktine senesnes lietuvių kartos kolonija: biznierių, inoniu savininkai, Akademijos profesoriai, sicių lietuviai kunigai, įvairūs inteligentai, valdininkai, tarnautojai ir t.t. Ju dauguma jautėsi esant lietuviui ir rėmė bei mėsė ant savo peciu lietuvių reikalus Rusijos Sostineje. Juk Meironio "Pavesario Balsei", "Jaunosios Lietuvos" diadosnioji dalis, "Ser skausmus i gerbe" ir kiti kūriniai gimė kaip tik Petrapilyje.

Jaunimėnėje lietuvių karta cė sudarė įvairius aukstųjų mokslo ir meno istaigų studentai ir studentės lietuviai. Tai buvo veikliciausia ir judriausia Petrapilio lietuvių kolonijos dalis. Jaunuosėnė turėjo savo organizaciją, kurose buvo puoselėjama lietuviška dvasia ir ugdoma Lietuvos meile. Kaip dvasinėje Akademijoje lietuvių tarpe buvo viena kryptis ir srovė, taip cė pasaulinė lietuvių studentijos tarpe buvo net kelios kryptys, dėsniūsiai keiriosios, nes tuo metu tai buvo labai nūdinga. Ret beveik visė jaunėsnioji rusų inteligentijos karta buvo rėvėlicinga, kovėjo prieš cėrė valdzia, ejo su darbo žmoniis, kovėjo dėl ju teisiu, stengėsi lengvinti darbo žmonių buvi, o valia (po 17-18m. evoliucijos) ji pati visė žuvo nuo savo globojamųjų bei užtėriamųjų darbininkų ranku. Taigi tar tikrė Petrapilio lietuvių studentų dalis taip pat formavosi pagal rusų studentija ir pagal rusų inteligentija, kurios, tarpe gyveno. Taciau tuo metu ejo tik dalis rusų studentijos, kita dalis ejo aiškiu ir tvirtu lietuviškai tautisku kėliu.

Kaip i tai tautini judėjimas buvo žiurims cėrė valdzios?

Pasirūpinęs laisvės Rusijos pilieciams, tairi ir lietuviams, buvo suteiktas 1905m. Vėliau, krastui pasėdū nurimus, caro valdžia bande vel kai kurias laisvės atsaukti, jas naujais potvarkiais susisigūrinti. Tačiau anot musu Maironio "nebeužtvenksi upės begimo" pasirodė teisinga net ir visagalis caro valdžios atžvilgiu; laisvės srovė grūvė ir caro valdžios tvenkinius. Ašiu, kad caro valdžios tautiniu sąjūdžiu nekente ir juos silpnino jau pačioje užuomazgoje, caro policija ir sandarai seko tautiniu sąjūdžiu vedus ir salininkus, darydavo pas juos kratos, juos suimindavo, keldavo įiems bylas, o dvokėtai juos gindavo, sakydavo klibis prieš valdžią. Ta valdžią, esu gila 1917m. griuvo ir Rusijos pavergtosios tautos susilaukė laisvės.

Ar toks judėjimas turėjo ryši su psyeretosios Lietuvos laisvės ir kultūros reiskiniais?

Taip, ryšys buvo riskus. Jau didžiojoje Vilniaus Seise (1905) buvo keliamas Lietuvos autonomijos klausimas. Tas klausimas buvo gyvyje nuo 1905m. iki didžiojo karo ir karo metu. Buvo sukryta net kelios Lietuvos autonomijos projektai. Ašiu, viesumoje klausimas nebuvo keliamas, nes dirvo jam dar nebuvo parangta. Lietuviu jėgos buvo silpnos, Lietuviu valstieciu atstovų Rusijos dūmoje buvo vos 3, nes Lietuvos dvarininkai turėjo savo atstovus, kurie rūsai val laikosidavo vienuočiu rūsai ir gyno kaip imensdama "mrtusko" Rusijos interesus. Tačiau Lietuvoje buvo dirbama visomis įdomis ir visomis kryptimis: dirbo lietuviai inteligentai, dvarininkai, studentai, ūkininkai, kooperatininkai, darbininkai, moterys. Visas krestas spėdavo kultūroje, visi susiprato lietuviai turėjo vieną mintį ir vieną didelį troškimą, iš kario 1914m. ir išdyvo Lietuvos Nepriklausomybės atgaita at pačią.

Kur toka pradėti kunigauti ir kokio buvo to laiko santykiai

dvarininku su ivairiomis tautos klasmis (sluokaniais): darbininkais, ūkininkais, dvarininkais?

Brigos Akademijs 1914m. viskas griztu pas traukus, tačiau greitai gavau praskyrimą Palangos gimnazijon. Pradėjo kares. antre ir trečią dieną po karo paskelbimo Palanga buvo apsūdyta, gimnazija nevaiko, o valdybe ruošni buvo perkelta į Varro's miesteli d partinai Estijoje (salis galutinai linijos Palanga-Vendur, mapė su pusiukalbijs). Je buvau laisvas, zilma gyvenau Petrapilyje, kur tur rinksu padzinti XVIII. Lietuvos mokykloms idarinti, o pvytari buvo perkelta į Kaun ir laikini paskirti Kaun K teadros vikaru. Ruspiacio men. (1915m.) 3da, vakliscaps ju stant Alekso, sploid u Kaun ir vargis negalais paliekiau savo Palangos gimnazija, kuri ta ruošni ome veikti naujoje vietoje Petrojje.

Santykiai to laiko dvarininku su ivairiais tautos sluokaniais: salime, turti, buvo geri, daro ir rursitoveje. Juk kunigai lietuviai viangominkai jau tuoj 1906m. su organizuoti musu miestie ir miesteliu promones ir lietuvi darbininkaijs. Tam tikslu buvo ikurta Sv. Juozapo Trauzijs (Juozapiciu) su centru Kaune, kurioje kyriai buvo ne tik Vilniaus, Siauliuose, Panevys, T. lianovs, Utanovs ir kituos. mageriniuose centruose, bet taip pat Ragoje, Biepojus, Vintuijoje, Traupily ir n t Odzijoje, kur buvo didiniai

lietuvių darbininkų skaičius. Pansisiu tu pat dvasininku buvo suorganizuotos ir skaitlingos miestų lietuvaitys - darbininkės tarnaitės. Jos tilpo Sv. Žitos Draugijoje ir ir pansisiu buvo plačiai išsiskoliusios kaip ir vyrai Juodpieciai. Tai ir buvo pirmosios sveikos lietuviškos masų mišrto pramonės darbininkų profesinės organizacijos, kurios suvedino labai dideli vaidmenį pačiu darbininkų-kū profesiniame, tautiniame, kulturiniame ugdyme bei jų medžiaginio buvimo gerinime, taip lygiai ir pačioje sunkiojoje kovoje dėl Lietuvos Nepriklausomybės. Kur kas sunkiau vyko žemės ūkio darbininkų-kū organizavimas, tačiau ir jis tu pat dvasiskiu dar pirmo Didžiojo karo buvo pradėtas ir itin sėkmingai dirbtas.

Cia kalbėtoje laiko Lietuvos dvasiskija buvo beveik isimtinei ukininkų sunus teigi, sąveiko suprantama, jų santykiai su ukininkų luoma buvo ypatingai darnūs. Apie 1910-1912m. ukininkai baig išmokėti Rusijos valdžiai išperkamuosius mokesčius už žemę, jie turėjo kelias vis kresta spimenciu organizacijas, jiems buvo skiriamas kelias laikraščiai, ukininkų garbavis ome smarkiai kilti jie sudaro lietuvių tautos pagrindą. Ukininkų organizavimo, svietimo bei darbe dvasiskiai taip pat suvedino labai svarbų vaidmenį jau visai nekalbant apie jų darbe religiniame ugdyme. Dvasininkų santykiai su dvarininkų luomajau buvo kiek kitoki. Tik mažas dalelis ome laiko Lietuvos dvarininkų rado bendrą kelią su lietuvių tauta. Tie ilgainiui susiliejo su tautos kamieniu, sulietuvsjo. O dvarininkų dauguma buvo lenkiskos dvasios ir orientacijos, laikosi lenkytės ir jos idealų, lietuviams visur buvo priešinai, lietuvių kalbą niekino ir jos nesimoko; kenke kur tik galėjo lietuvių didžiąją kovą dėl nepriklausomybės, o nepriklausomybė iskovojus isdavikiskai bande ją veiksmu sunaikinti. Tačiau tie dvarininkai buvo lietuviški katalikai ir lietuviški dvasininkai turėjo irgi rasti su jais modus vivendi. Ir tikrai rado. Senesnioji Lietuvos kunigijos karta dar mokojo lenkiskai, bendrai imant palaikė su dvarininkais kaip su parapijiečiais dar is seniau paties gyvenimo nustatytus ir patvirtintus oficialius santykius, atlikdavo jiems reikalingus dvasiniuose patarnavimus lenku kalba, tačiau ypatingu būdalysciu buvo labai mažas, o jau tatiniai lenkisko bei politinio su jais bendravimo būdai atsotovu is dvasiskiu tarpo didžiausioje t. d. Žemaičiu vyskupijoje vargu ar buvo 10 žmonių. Mat senesnioji dvasiskiu karta ir ois buvo sklybi priziurima x jaunesniosios kartos kunigu ir dėl savo "lenkytės" linkimo, jei tai kartais ir patikydavo, siu pastorujų buvo draugiskai ispaami, kritikuojami, o reikalui esant, ir per spaudą papeikiemi. Tai veikė itin psekmingai.

O jaunesnioji kunigu karta lenkiskai vis mažiau bemokejo, su dvarininkais buvo mandagi, islaikė reikalingą toną, atidave dvarininkui katalikui namie ir būznycioje, kas jam priklausė, ir ois isiskiu lietuvišku kėliu nežiurdami i tai, kas pamanyt ar pasakys jo parapijietis "lenkiskai" galvojęs dvarininkas.

Kada Temstos ypatinga demosi patrauke Lietuvos jaunimes? Ar jis pries vidijį karą buvo susitelkes i atskiras grupes? Kaip galetu buti charakterizuotas jo moralinis lygis ir tautinis susipratimas?

Man jaunimes visada rupejo, kas jaunimu jau nuo mokyklos suolo domejus. Dievas taip davo, kad man darbe su jaunimu nepastebimai prebego lyguteli i 30 metų (1914. VII-15 - 1944. VII-15). Nuvykos

is Kauno i Verro's miesteli, kur veikė Telanos gimnazija, ne-
 praduten nei vieno lietuvių ir nei vieno kat. liko mokinio. Ma-
 tydamas, kad čia men darbo nėra ir nebūs, krūpišius i J.E. Ze-
 maitis, vyskupa Pr. Karevičia ir prisiecia sutiktiderbo, kurio
 buvo išsiligęs ilgai laukti nurodaje. Vos praėjus porai savai-
 ciu gavau paskyrima i Voroneza tanyksciu lietuviu mokyklu kapo-
 lionu, Voroneze radau lietuviske mokslo einancio jaunimo jura.
 Pradžioje buvome 2 veliau net 3 vien tik lietuviu gimnaziju ir
 kitu viduriniu mokyklu kapelionai. As vise Voroneze buvimo lai-
 ka turejau viso 42 pamokas arveiteje ir dar sekmedieni po pr-
 maldu 3 religijos pamoku valandas. Taigi darbo buvo iki valies.
 Voroneze lietuviskas jaunimas buvo susitelkęs i Ateitininku
 ir Ausrininku grupes. Ateitininkai visais atzvilgiais dominavo.
 Sugyvenimas abiejų grupiu buvo korektiskas. Buvo dar kitu poli-
 tiniu grupiu ir rateliu, bet jiu zymancio vaidmens jaunimo
 tarpe nevykdino.

Moralinis lygis Voroneze pasirokancio tukstantinio lietuvis-
 ko jaunimo tarpe buvo aukstes. Triju Voroneze buvimo metu laiko-
 tarpysje teivyko Vus. 2 ir 3 issisokimai, kuriuos prisejo bendroje
 visu lietuviu mokyklu Pedagogu Taryboje svarstyti, o issisokelius
 bausti. O sektyje Pedagogu Taryba rinkdavosi posedzio kas 2-3
 savaites ir sprunde bei tvarka visu lietuviu jaunimo auklojimo
 elgesio, gyvenimo salygu, sporto ir pasilinkaminimo klausimas.

Religinis lietuvisko jaunimo susipratimas bei lygis taip
 pat buvo pilnoje aukstumoje. Tuo atzvilgiu musu jaunimas buvo gy-
 vas stratiatiskam Voronezo rusu jaunimui pavidys. Patys rusai
 ir ju pedagogai tai aiskiai mate ir musu jaunimo giedris ir
 jaunoliske rekigine dvasia jgarejosi.

Pidzioje karo metu Tamsta buvai tremtinys? "Tavynes Sargas"
 Nr. 1, 194 m. rase apie Tamstos veikla Voroneze. Kaip tada bu-
 vo su tremtiniu globe? Buvo jia taip ujami ir nekenciami
 kaip dabar? Is kur ojo parama?

Taip, kaip jau sakiau, es buvau Telanos gimnazijos kapelio-
 nas ir kartu su gimnazija 1915m. vykau i Estija, o tu pat metu
 rušeni buvau perkeltas i Voroneza. Ka "Tavynes Sargas" rase yra
 tiesa: As Voroneze lietuviu mokslus einancioje jaunomones tarpe
 dirbau tris metus. Tremtiniu globe tada buvo tvarkama visai ki-
 tais pagrindais negu dabar. Karo pradžioje Vilniuje ikurtasis
 Lietuviu Komitetas dėl karo nukentejusius selpti, vokišiams
 uzimant Lietuvą pasidalinio i dvi dalis - viena ju liko Vilniuje,
 o kitadalis issikele i Rusija ir igikuro Petrapily kaip Centrinis
 Lietuviu Komitetas visiams dėl karo nukentejusius lietuviams,
 pasidurusiems Rusijoje, selpti. To komiteto prieskyje stoveto
 mūs kraeto Tamoje atstovs Martynas Ycas, kuris kaip žinoma, sta-
 vos buvo vienkert ir caritais Tatjanos varde visos builjos dėl
 karo nukentejusiu selpos komiteto narys, turėjo rusu valdzios
 pilna pesitikejima. Taigi ir Centrinis Lietuviu Komitetas buvo
 valdzios pripazintas ir patvirtintas, savo teise visur steigti
 savo skyrius, veik savo statuto pabose kaip visai savarankisks
 istaige, kuriai sakatos k liu buv skiriamos raikalingos pinigų
 sumos. Pats M. Ycas ir kiti centrinis komitete jo bendradarbiai
 kada reikejo, rusams trumpei pritari taip argumentuodavo: "Išvezot
 mus is tavynes, tai duokit m pinigų, tai jusu pareiga!"

Trigi kur tik buvo burelis lietuviu tramtiniu, ten tuoju buvo steigiamas Centrinio Komiteto skyrius, Patrapilio Centre valdybos buvo tvirtinamos ir prasidedavo jo veikla. Tokiu skyriu visoje Rusijoje ir Sibiro, kiek is pusekito prisimenau, lietuvisu yra turejo apie 140-150. vieni Lietuviu Komiteto skyriai buvo didesni, kiti mezesni, ziurint koka lietuviu tramtiniu skaicius jo globai priklausu. Voronezo skyrius buvo vienas didziausiu.

Lietuviu moksleiviu Voronezo buvo apie 2000, sisip lietuviu tramtiniu buvovalkeli simtai. Lietuvisai turejo dvi didesles gimnazijas, aukstuosius pedagoginius kursus (visara), 1 k. turklas miesto mokykla, 1 dviklase mokykla, behalterijos kursus ir Voronezo priemiesciuose bei apylinkese kelias predzios mokyklas. Apart to lietuviu mokiniu buvo dar beveik visose specialinesose su mokyklose ir studentu Mokytoju Institute ir Zemos Ukio Institute. Lietuviskos gimnazijos ir kitokios mokyklos turejo beveik visus lietuviskus mokslo personalus. Visame mieste buvo isnuomuoti apie 10 dideliu namu bloku, kur buvo irengti moksleiviams bendrabuciai. Miesto priemiesciuose ir apylinkese buvo irengta tokiu pat bendrabuciai ir predzios mokyklu mokiniams. Bendrabuciu valdjai buvo draugunai patys mokytojai - jos. Tidesiuose bendrabuciuose ju buvo net po kelas. Bendrabucius aptarnaujantis personalas buvo tik lietuvisi tramtiniai, karta is po cia mokiniu tavaliai ir virines. Apart to Voronezo Lietuviu Komiteto skyrius turejo 2 miesto krautuvas, 1 didelę duonos kepykla, 2 rubu siuvyklas, 1 baltiniu siuvykla, 1 dailyzdiu dirbtuva, 1 madziagu, odu ir batus sandeli, ir vezima stoti, kuri iaveziodevo po bendrabucius maista ir sprupindevo bendrabucius ir istaigia kuru ir t. t. Cie gavo darbo vel keli simtai lietuviu tramtiniu vyru ir moteru. Visas miestas lietuviu tramtiniu istaigas vainikavo namais gerai irengta savo sprustuve, kur buvo spruadinamas Dik rasti, savitresciai ir knygos. u vydytojai rupinosi moksleiviu sveikatair hici nos rikalais, priidedai juos ir kitus lietuvis tramtinius savo kabin tuose abelankysami juos bendrabuciuose.

Visu miestu istaigu darb bei veikima priziurjo Komiteto pirmininkas, s katorius ir visis jo istaigas, kuri darbo nuo ryto iki vakaro. Pagal Komiteto pirmininko isduotus leidimus moksleivis galio i siuvykla ar netu dirbtuva, siu vedojai galio i sandelius indavo reikalingas madziagas i siuvo kasa rikalingas: uniformas, baltinius ir batus. Mokiniui buvo gerai mitinami, graziai ir ekonomisi apirngti, visi turejo darbo uniformas, o sventadieniui grazias isdiginas pilutes bei bateglius. Todziu, jokis kiti tramtiniu tautine grupu Voronezo ne buvo taip graziai su siorganiasvusi kaip lietuvisai.

Rengdavome pamielas, vienas koncertas, minijimus, suvazirvirus - rusai su belonugu i rus ziurejo, stabejo ir gerajosi, musu organizuotumai bei tvarka. Niekas is rusu nemo mato tramtiju neubagavo, niekas uku trinko niekas ni kur peramos naitakojo hachos, darbo ljos ir virikes buvo splokama grynais pinigais tol, kol buvo kuste tvirta valdysis, o koi j sugriuvo, p sibaig ir kare, t dmes lietuvisai su savo moksleivijai val oramai zuoti keliomis idziulavimais (o 70-80 vagonu) priskini is traki niais is Voronezo per miasai kiko p sicken. Vilniu, Kaun ir visi issiskirai m po visis lituvis.

Pagal "Tėvynės Sargą" jaunimo reiskėsi dvi drugiau ar mažiau politinės kryptys: ateitininkai ir eusrininkai. Ar šios kryptys turėjo tokius pat aiškius kaip kad Nepriklausomoj Lietuvoj?

Didžiojo karo metu o ir vėlybesnio laikotarpio mūsų visuomenės ir politikos jaunimo ateitininkų ir eusrininkų organizacijų negalėjau pavadinti politinėmis organizacijomis ar kryptimis. As jos visada laikiau ideologinėmis organizacijomis. Jau Voronezo laikais tik kai kurie šiu organizacijų, ypač eusrininkų nariai magdžiojo rusų ir laiko politinio gyvenimo partijas, grupes bei grupėles, tačiau mano atmintim tai niekada nebuvosiėjama su ateitininkų bei eusrininkų organizacijomis kaip tokiomis. Galop norėiki užmiršti, kad tada t.y. 1915-1918m. ir pats ateitininkų bei eusrininkų organizacijos ir jų ideologijos nebuvo taip išryškėjusios ir susikristalizavusios, kaip tai ivykė jau Nepriklausomos Lietuvos gyvenime.

Ar teisybė, kad amžinos atminties vyras Jona Jablonski atejo atstatuoti lietuviai ir ar tai turėjo ryšio su ta eusrininkų kryptim?

Taip, tai teisybė. As išėjus iš Voronezo kolegijoms, atsinešėsi lenkiau sergenti Jona Jablonski jo butą, su juo tuo reikalu kalbojau ir jis pats su dideliu pasipiktinimu man to niekada ivykį papasakojo. Taip pat ir manas atstatuoti (buvau Lietuviu Tautos Tarybos Voronezo skyriaus sekretorius) atejo du eusrininkai su dviem ginkluotais rusais, tačiau ta nakti jie manas butą nerado, o po kelių dienų, pasislėpęs prie savo pažįstamus tremtinius ir nugalėdimes iš Voronezo praeisinti, nes galėzinkalic atotyje dieną nakti dezervavo mūsų mokiniui - komunistai ir tuoj butu mane ten pažinę ir suėmę, as pats suvykau į vadinamąjį "organizacijų namą" ir pridaviau bolsaviku policijai. Toliau tos pat priezasties mano kolegai kun. M. Krupaviciui ir pripuolusiai tenis dienomis Voroneze atsiradusiam rusu kariui-felcenui L. Bistrui laimėnėi pavyko isvengti suėmimo ir kolegijoms, kad juodu bu persirangusius rusu karavivies nakti pėsti nuvyko į artimiausią nuo Voronezo stotėlę ir ten patėkė traukinin po keliu savoiu pasiekti Lietuvą.

Kur Tamstai teko darbuotis Nepriklausomybės laikotarpyje?

Vieį laiką prisėjo darbuotis Kaune einant ivairias pareigas, butant: 1918-1922m. Kauno katedros vikaras; 1918-1922m. Sv. Kazimiero Draugijos vice-pirmininkas ir "Sviesos" spauduves direktorius; 1918-1921m. Sv. Zitos Draugijos pirmininkas; 1919-1921m. Zambicui vyskupijos Kurojs notaras 1923-1940m. Lietuvos - Vytautė Didžiojo Univrsiteto decantas; 1926-1932m. Metropolijos Kunigu Seminarijos vice-aktorius; 1928-1938m. Lietuviu Katolika Mokslo Akademijos sekretorius; 1934-1944m. Lietuvos Baznytinio Mėno Itraujos ir Baznytinio Mėno Užsėjeus Valdybos pirmininkas; 1932-1940m. Metropolijos - Tarptautinės Kunigu Seminarijos rektorius; 1940-1944m. Pontifikalinio Teologijos Fakulteto e.o. profesorius; 1943-1944m. Kauno Arkivyskupijos Tribunolo oficio-

Ar ir cė Tamstos rysys su jaunimu buvo lygici glaudus?

Taip, tik skirtumas buvo tas, kad cė jaunimas buvo neb e misrus ne pasaulinis, bet avasinis, Nuo 1926 metubuvau paskirtas

Metropolijos Kunigu Seminarijos vice-reaktoriui. Rektoriui Prelatui J. Meironis-Maciulis man paveikė visą businųjų Lietuvos kunigu auklėjimo darbą. Kaip žinoma, praėjioje Metropolijos Seminarijoje lankė 4-rių vyskupijų auklėtinių klierikai, o valiau isikurus Telsių Kunigų Seminarijai, tik 3-jų vyskupijų, būtent, Kauno, Panevėžio ir Krisiadorių. Meironiui 1932m. mirus likau paskirtas jo įpėdiniu. Aukščiau esiam laiminant, J. Eke. Kauno Arkiepiškopui Metropolitui ir Teologijos fakultetui padedant seminarijos vadovybes draugams bendradarbiams ir profesoriams glaudžiai bendradarbiaujant turėjau didelę ir svantą garbę, kad perminėta neu dilo prirengiau, prie Dievo altoriaus Sventimams asmeniškai privedžiau ir Pristaus bažnyčioje Lietuvoje apstataavimo darbui testi išleisdžiau apie 500 naujų kunigų.

Kaip Tamsa charakterizuotum tą perijodą lietuviske jaunimo moralini lygi ir tautini susipratimą?

Perijodo pradžioje daug sveiko jaunatvisko entuziazmo, daug kilnių uzsimojimų, labai daug pasicukojimo ir artimo mallos darbų, itin gyvas religinis gyvenimas, nudiabta daug darbo visose dvasios bei gyvenimo srityse. Antrojoje perijodo puseje, oypac i jo gale, buvo pastebimas sustingimas, formalizmas, savtiskas senstolejimas, lyg nauju kiliu xx iskojimas. Bendrai imant moralinis lygis buvo dar aukstas, bet jau rodo smukimo žyniu: gerokas tikejimo susilpnėjimas, sabjingumas bažnyčiai, savanaudiskumo sugimas, svetimu veju gaudymas. Tautiniam susipratimui noturaciu ko ypatingai prikisti, nobent tik jo per dideli i save isiziurejima.

Ar mokykla, Tamsos supratimu, atliko jai skirta uzdavini: paruošti dorus žmones ir gerus piliecius?

Mano giliu isitikinimu musu lietuviske mokykla padare tai, ka jai alejo. Noreikis uznirsti, kad ji visa darb a pradejo is naujo: senaji rusiskeji mokyklos tipa ir dvasia reikejo pakeisti lietuviskeje mokykla. Ir tai mums pavyko. Cia buvo atliktas milziniskys darbas. Visose mokymo bei auklėjimo srityse lietuviske mokykla ilgainiui beveik susilygino su vakaru Europos mokykla arba ja baigo pasivyti. Truko mums dar kai kuriuokslo priemoniu, truko rinktinu mokyklos tipui pritaikytu biblioteku, rusu mokslodivije buvo dar vis rozokai apsiskricius, taciau taibuvo ne jo kelte.

Ar nepaprasta daugybe jaunimo organizaciju nenukreio musu jaunimui nuo pagrindiniu siekiu?

Manau, kad nenukreina. Juk musu viduriniuju ir aukstesniuju mokyklu mokslodivije tu organizaciju ne taip jau daug ir tuturejo. Aukstuju mokyklu jaunimas organizaciju turejo kiek daugiau, taciau juk jos daugumoje buvo labiau profetines, speziales negu politines, taigi nuo pagrindiniu siekiu jos musu stu entijos nukreiptinegalejo. Atvirksciai jos pagrindiniu siekiu siekime ais-kaip padedevo stuiozams.

Tamsa pazinci lietuvį pries Didįji kara ir iki pasaulinio

karo. Ar tautos kulturinis gyvenimas ir dvasinis proša sugebejo pakilti virs materieliniu reikalu?

Bendrai imant sugebejo pakilti ir vis turejo tendencijos kil-
ti, taciau ne tokioje platumoje, ne tokiane gylyje ir ne tekiamo laipsnyje, kiek tai is savo viduje giliai religingos irn perdem katalikiskos lietuviu tautos buvo galima tiketis ir laukti.

Materialistinės pasaulėžiūros ir materialistinio dvasio, bendra mūsų XX-jo simt. pasaulio ligė ir visu pusių skverbėsi į lietuvių sielą (sprendimą jo tiesios nairėtu ir būrūsusiu būdu prievartauja) ir žalojo jo dvasinio prado polėkius, kliudė ir stabdė dvasinei religijai individo, šeimos, jaunimo, kataliku bendruomenės ir visos tautos gyvenimą ir jo suklestėjimą tikrajo krikščioniško silumo ir krikščioniško dorybių žiedais. Juk kalbamajame laikotarpyje ir per mūsų kunas, jo reikėdai, jo "kultura" vis sugėdėdavo pirmeiti, o dvasia turėdavo kartais tenkintis trūpiniais ir dar kartais dėl jų kovoti.

Ar Tautos nairėdai mūsų tautos kaltes dėl 1939-1940m. įvykių? Tiesioginiai ne, netiesioginiai taip. Didžiausia mūsų kalte yra ta, kad mes esme naziukai, kad gyvename ant didiojo viekelio tarp dviejų rungtyniaujančių milžinų kaimynų ir kad siandiena pasauli valdo ne teisė, bet ginkluotė ir žiauri kumštis.

Koks Tautos naujosios treties kelias?

Baigos mokslo metu darbo įvykiu iš Kauno atostogu į keinas, patėkė į fronto liniją, atėjant mūsų perejančios Lietuvos sieną ir vis pilnave traukė į pietvakarius, kol atsiskyrė vėl prie fronto linijos, bet jau iš priešingos pusės. Čia sustojau ir pasibaigė karys.

Ar dabartinė tretis nėra praeistings mūsų tautos dvasiniam ir tautiniam gyvenimui?

Tai tikrai, mūsų neperskaitlingiausiai mūsų tretiniu dalimi tretis buvo praeistinga. Tai dalis siokių ir tokiu būdu lietuvių tautai yra žuvusi. Tiesu visos kitos sveikatos tretijos elementas iš treties išsis užsigrudinęs ir sustiprėjęs taip dvasiniu taip tautiniu atžvilgiu. Juk kiekvienas mūsų tretinyje pats savo skonis parėdė ir gėlojo isitikinti: kas yra tėvyne, kas yra gyvenimas be jos, kas yra laime, kas nelaimė, kas mūsų draugas, kas tik apsimetėlis, kas gyvenime duoda religiją, kas žmogaus filosofija, kokie principai mūsų buvo, yra ir bus naujinti, kokie etnosė mūsų ir visai tautai nelaimės, varga ir pančiai, kas yra toji iki siol taip garbinta vakarų Europa, jos tvarka ir jos žmonės. Tretis buvo ir tebėra, tiesa, žiaurūji besirėdė, bet užtat praktiskai gyvenimo nokykla visose luomose ir pasaukimams, visokie aržiaus gyvenimo sąmonės, sąmonės ir bendruomenės kaip idėologiniai taip ir politiniai. Kad tai tikrai tiesa, rodo pats mūsų nuolatinis treties gyvenimas, praeidėjęs dvasinis ir religinis tretijos atgimimas, gyvas tautos reikalaus rūpinimasis, mūsų tretiniu organizuotumas, gyvenimo kryžių nesant ryžtumas, pasigėrojimas keliuoti mūsų treties spauda ir vergo bei sunkenybių nebojimas voržimasis į priekį iš laisvės. Tai vis tie kietos gyvenimo nokyklos mokslo vėmsiai.

Kaip Tauta žiūrė į emigraciją į užjūrį?

Kelias į nenriklausomą Lietuvą užarytas, gyvenimas nelengvas bet vis sunkesnis, fizinės tretiniu jėgos dyla ir menkėja, rėmas ir pastovus darbo Europoje visi vis viena negaus, pavojus būti sunaikintiems nairėja, tai kas belieka daryti? Iškiniui išsikelti ten, kur galia išlikti gyviems, nepalaustiems ir pajėgiems iki kol galėsime grizti į laisvę Lietuvą.

Isvies sirdies linkiu ir pateriu tvirtai laikytis savo
tavo tikojimo, ja gyvenime praktikuoti, pristikoti V. Dievui
ir Jofnelones pafelonioms, kantoti, sukojant ir sunkiausius
kancias uz lietuviu tautos ir visiu zmoniju viasias mo-
des. Lietuvos praverimas ir visos tautos ziaurus likimas: nei-
vyko be Auksciausiojo laidino, kurio planu mes nezinome, taciau
viena yra neabejotina: zaris laimes, blogis nazarzinas, Marono,
Diekletiano, vandeliu, humu, mongolu laikibaigesi. Jak Hitleris
gyresi, savo Trečiojo reichui skyre na neziu 1000 m tu an-
ziaus, o pa 6 ratu jo reichas subyrjo. Itais laikais ir skis
skin nacifis ponesio komunizmui ir jo Rusijoje bei plinkui
jo sukurtam prageriskam tautu kelyjamui bus giles.

Ka Tarasta linketur tšentyje - sanciš nusu jouninui?

Atleiskit man, krėsi toks nediskretiškas, nes noriu žar-
viens ir paskutini klausimo Tamsai patikti: Kaip treny-
je gyvenate, ką veikiate ir kokius planus turite ateidini?

Tažnai laukiu Riedl' ir Linz' lietuviu bendruomenės, kur sau kviesčiau leikyti pasilėdę, skaityti pasikaitęs, dalyvauti iškilmėse ir minėjimuose. Kadangi iš minėtų atvyklo siuo metu lietuvių sferkiai skirstosi ir išvyksta, tai ir es pradedu galvoti apie gyvenamąsias vietas keitimą, kad galėčiau būti arti savųjų ir jiems kuo galėčiau pagarnėti.

P. Hymentae.